

ARAP- İSLAM ORDULARININ KAFKASYA SEFERİ -3-

Arap orduları, din savaşlarında onlara mukavemet eden ülkeleri, kendilerine karşigelen birçok şehirleri, kasabaları, köyleri yakıp yıkmışlar, İslamiyeti kabul etmeyenlerin bir kısmını öldürmüş, sürmüş, göç ettirmiş, kalanları da baskı altına alıp sindirmişlerdi. Bu yüzden yabancı birçok yazarlar İslam dininin daha ziyade ekonomik ve siyasal bir konu olduğu kanaatinde idiler.

İslamiyet öncesi Mekke'nin bir ticaret merkezi, bir ticaret çarşısı (Suk Akkaz) ile canlandırılması ve bir fuar hâlinde bulundurulması ve bu Suk Akkaz'ın senede üç ay açık ve çalışır durumda bulundurulması, durumu açıklamakta idi. Bu fuara Suriye, Irak, Mısır, Habeşistan ve hatta İran'dan tüccarlar gelirler ve bu panayırda alışveriş yaparlardı.

İşte bu devirlerde meydana çıkan İslamiyet, Arapları çölden kurtulup mamur yerlere geçmek amacıyla işgal ve istilalara yönelmesini sağladı. Fakat çevrelerindeki milletlerin mukavemetleri, bağımsızlıklarını kaybetmeme heves ve aşkı ile yurtlarını savunmadaki inatları Arapları bir hayli sinirlendirmiş, "İslamiyette kavmiyet yoktur" vb. siyasi söylemlerle işgal ettikleri veya işgal etmeye niyetlendikleri ülkelerdeki milletleri aldatmaya, avutmaya ve onların millî düşüncelerini yok etmeye, yurt müdafaalarını baltalamaya çalışmış, Kafkas sınırlarına kadar gelmişlerdir.

Araplar, Güney Kafkasya'yı yani Ermenistan, Gürcistan ve Şirvan'ı istila etmişler, Kuzey Kafkas'ın Çerkes, Çeçen, Lezgi ittifakı ile yıllarca savaşmışlar, Derbent kalesini alsalar da ellerinden sık sık çıkarmışlar, yerlerinde duraklayıp ilerleyememişlerdir.

Çerkesler, pek bağlı oldukları ve her ne pahasına olsun kararlılıkla savundukları hürriyetlerine, yasalarına, geleneklerine ve ahlaki meziyetlerine sadakat ile sonsuz cesaret ve savaşçılıkları, yurda aşırı bağlılık ile her şeyden üstün bildikleri millî bağımsızlık sevgisine dayanmakta idiler. İyi veya fena her hangi bir inanç veya amaç ile yabancıların binlerce yıllık öz yurtlarına girmelerine, hele zor kullanarak, kan dökerek, zulüm yaparak fikir, akide ve düşüncelerini kabul ettirmelerine tahammülleri yoktu. Fakat telkin, irşat, ikna en çok saydıkları ve sayıldıkları ve üzerinde durup tartıştıkları değerler idi. Bu yüzden, bu yolda yürüyen, silah kullanmayan, kan dökmeyen misyonerlerin getirdiği Hristiyanlığa intibakta yumuşak davranmışlar, savaşmamışlar, kanaat getirerek, inanarak kabul etmişlerdir. Fakat İslamiyetin yayımında ikna, telkin yoluna gitmeyerek zor kullanan, zorbalığa yönelen, zulme geçen Arap ordularını yurtlarına sokmamışlar, ittifak gücüyle çalışmışlar, başarmışlardır.

KHABZE BAĞLILIĞI

Çerkesler, hangi din veya inanca dâhil olurlarsa olsunlar Her şeyden önce ve hatta din inancından öte gördükleri millî geleneklerine, khabze dedikleri millî yasalarına aşırı bağlı kalmışlardır. Yeni din inancında da eski inançlarının çoğunu, mesela; tabiata tapmayı, Musevilik ve Hristiyanlık inançlarının iz bırakmış bazı hususiyetlerini muhafaza ederek savunmuşlardır.

İslam olduktan sonra da Ortodoks Hristiyan din inancının perhizlerini devam ettirmişler, Hristiyanlıktan kalma dinî bir gelenek olan ölümlere saygı gösterme işareti olan siyah giymek, yas tutmak gibi davranışları bırakmamışlar; İslamiyetin hoş gördüğü, hatta teşvik ettiği amcakızı, dayıkızı ile evlenmeye kesinlikle yanaşmamışlardır.

Çerkesler, İslamiyeti kabul ettikten sonra birçok kiliseler, manastırlar, harabeler onlar için yine kutsal olmaktan kurtulamamış, oraları onlar için ziyaret yeri, yemin ve ant içme lokalleri olmuştur. İslam oldukları hâlde, gündüzleri mum yakmak, paskalyada renkli yumurtalar kullanmak, Haç işaretiyle saygı, oruç vb davranışlar İslami ibadetlerle birlikte yaşatılmıştır.

Çerkes camilerinde at üzerinde elinde mızrakla ejderha ile mücadeleyi ve sonrasında şehit olmayı anlatan resmi görmek mümkündür. Çerkesler bu resimdeki kahramanı **Auşgerg** olarak adlandırırlar.

14. yüzyıldan başlayıp yavaş yavaş ilerleyerek yer bulan, 19 yüzyıldan sonra tamamıyla yerleşen ve bu suretle ancak beş yüz yılda Çerkesya'da kökleşen İslamiyet, Arapların zorbaca hareketleri, zulümleri ve kan dökmeleri olmasaydı çok daha evvel kabul görecekti. Kuzey Kafkasya'da İslamiyeti en geç tarihte kabul edenler onlardı. Bugün Çerkeslerin çok az bir kısmı Hristiyan dininde bulunmaktadır.

Jineps Gazetesi, Mayıs 2016

HALI DEYİP GEÇMEYELİM

İstanbul'dan başlayıp Kars'a uzanan halıcılık sanatının güzergâhında, önümüze birçok ara istasyon çıkar. **Hereke** (Kocaeli), **Kula** (Manisa), Uşak, Kütahya, Burdur, **Milas** (Muğla), Konya, **Fertek** (Niğde), **Bünyan** (Kayseri), Sivas bunlardan bazılarıdır. Kısacası Anadolu ilmiik ilmik, nakış nakış, desen desen bir atölyedir.

El emeği, göz nuru bu dünya, sınırlarımızın ötesinde daha kalın damarlarla beslenir. Ak sağılı analar, taze gelinler tezgâh başında yüreklerini renklere, çizgilere, şekillere döküp birbiriyle dertleşir, bizlerle de söyleşirler.

Her değerın toz duman olduğu teknoloji dünyasında ruhsuzluk diz boyu yayılırken biz de bu eski ve can çekişen halı dünyasına kapımızı araladık. Konuşan, çiçek çiçek gönüllerdır. Onlar, sevinçlerini, kederlerini, coşkularını işaret dili ile anlatılmaktadır bize.

Bu yazı dizisinde Azerbaycan Kuba reyonunun 154'ünde de usta ellerin tezgâh başlarında işlediği yerleşim merkezlerinden Konakkent kasabası halısına yer verelim.

Almanca yazılmış bir kitaptan yapılan çeviriyle sizlerle paylaşıyorum.

KONAKKENT 1

Konakkent, Kuba reyonunun güneyindeki yüksek dağların eteğinde kuruludur. Buradaki halılarda hâlâ bu civarın çok eski güçlerinin izleri görülmektedir. Bu güçler, madalyonun merkezinde pat lama noktasına gelmiştir. (Bakınız foto 1)

Baklava şeklinde sekizgen (sekiz köşeli **A.K.**) olan bu madalyonların ağırlıklı noktası yavaş yavaş tırmanan (diğer) siyah madalyonları da daha da yüceltıyor. Burada çarpıcı olan 8 ana yıldız eski dünyada **Salomon'un yıldızları** olarak tanınırlar.

İfade edilmelidir ki, küçük, tipik, süslü Kafkas bordürler, açık renkleriyle onlarla tezat teşkil eden diğer halılarda da bulunur ve ağırlık, orta alanda toplanır. (Karanfil motifli ve benzerleri gibi)

Rozet şeklindeki süslemeler, bütün bu hareketliliği taşımaları bile sevimliliği artırmaktadır. Asıl zırhlardaki timsah motifleri renklerinde süslemeler, köşelerdeki mavi fonlarla desteklenmiştir. Güllerle dolu motifler, halının görkeminin artırır. (Kare şeklindeki süsler)

Not: Salomon yıldızları (Yahudi yıldızı) Tanrısal bir deyim olarak da kullanılır. Hz. Muhammed' in mücevheri anlamına da gelir.

(Almanca aslından çeviren: Emekli öğretmen L. Korkmaz)

Kuba (Quba-Guba), Büyük Kafkas sıradağlarının kuzeydoğu eteklerinde yer almış, Azerbaycan'ın eski halı merkezlerinden birisidir. Kuba halı üslûbunun daha erken (XIII. yy.) devirlerde geliştiği tahmin edilmektedir. XIII-XV. yüzyıllarda halı sanatı Azerbaycan Geleneksel El Sanatlarının önemli ve başlıca dallarından biri olmuştur. Teknik ve estetik kaliteye göre Azerbaycan halıcılık sanatı dörde ayrılır: Kuba-Şirvan, Gence-Kazak, Karabağ ve Tebriz. Kuba-Şirvan halı türleri; Kuba, Şirvan, Bakü gruplarına ayrılır. Bu grup içinde değerlendirilen Kuba Halıları dokundukları yerlere göre Kuba, Deveci, Haçmaz, Kusar gruplarına ayrılmaktadır. Kuba halılarının asıl karakteristik özelliklerinden biri bordürlerinin geniş olmasıdır. Bordürler bazen halının büyük bölümünü kapsamaktadır. Geometrik desenli Kuba halılarının orta zemin kompozisyonunda, "göl" denilen madalyon şeması hâkimdir. Geometrik şekilli madalyonlar yanında bitki ve hayvan motiflerine de yer verilmektedir.

DAĞISTAN COĞRAFYASINI ÖĞRENELİM -1-

DARYAL GEÇİDİ

Kafkasya ile Mezopotamya kültürleri arasındaki etkileşim, daha M.Ö. 4 binden itibaren başladı. Bu etkileşimde geçitlerin, özellikle de Daryal Geçidi'nin önemi büyüktü. Kafkasya'nın yüksek sıra dağlarını ve uçurumlarını çok sert bir yarık gibi ikiye bölen Daryal Geçidi, bugün küçük bir coğrafyaya sıkıştırılmış Dağıstan siyasi bölgesinin batı sınırını oluşturmaktadır.

Viladi Kafkas şehrinde Gürcistan'ın başkenti **Tiflis**'e kuzey- güney yönünde 228 km.lik uzunluğa erişen Daryal Geçidi, **Stepansminda** gibi yerleşim yerlerinin bulunduğu bazı kesimlerde 4-5 km. genişliğe çıkmaktadır. Rakım en çok 1720 metreye düşmekte, **Kazbek Dağları** eteklerinde 5033 metreye ulaşmaktadır.

Günümüz Osetya'sının Gürcistan sınırında, Güney Osetya'nın hemen kuzey doğusunda yer alan geçidi izleyen kara yolu, Güney Osetya doğu sınırına paralel biçimde ilerlemektedir. Çeçenistan ile Gürcü bölgesi arasında yer alan **Mamison Geçidi** (2820 metre), **Terek Havzası**'nı **Riyon** bölgesine bağlar. Daryal ise kuzeydeki Terek Havza'sını güneydeki **Kür nehrine** bağlar.

Daryal Geçidi, Gürcistan, Azerbaycan ve Dağıstan arasında köprü işlevi gördüğü gibi, Kuzey Kafkasya ile Güney Kafkasya arasındaki geçişi de sağlamaktadır. Eski Çağ'da geçit boyunca ve Gürcistan'ın güney batısında konulan **Sioni kültürü** çerçevesinde 20'den fazla yerleşim merkezi belirlenmiştir. Bu merkezlerde ele geçirilen eserler, Kür-Aras kültürleri ile büyük oranda benzerlik gösterirler. Geçidin Stepansminda'yı takip eden yerleşime müsait diğer kesimlerinde, neolitik (Yeni Taş Devri) ilk yerleşmeler görülür. Sioni bölgesinde özellikle Terek ırmağının sağlanmış olduğu verimli şartlar sayesinde hızlı bir şekilde eski tarıma geçilmiştir.

Kür- Aras (**Karaz**) kültürünün geçidin her iki yakasında ortaya çıkan kültürler ile etkileşimi geçit sayesinde sağlar. Kadim çağlarda Daryal, yerleşik hayatlar ile konar-göçer yaşam arasında hem sınır teşkil etmiş, hem de geçişkenlik sağlamıştır. Savunma ve yaşamsal gereksinimleri karşılamak için geçilmesi ve varılması zaruri bir hedef olan Daryal Geçidi'nin toplumsal fonksiyonları bunlarla da sınırlı değildir. Bu manada M.Ö. 1500-1000 yılları arasında var olduğu ileri sürülen **Kuban** Kültürünün geçidin her iki yakasında bulgu vermesi, bu kültürün yayılma çabasını, geçidin her iki tarafındaki bereketli topraklara yönelmesi açısından ilginçtir. Kazılarda ele geçirilen kanıtlar, **Daryal Vadisi**'nde bu dönem insanların metalürji faaliyetlerindeki başarılarını ve bunlarla beraber yarı konar-göçer, ziraat yapmasını bilen çoban topluluğun var olduğunu da açıklar.

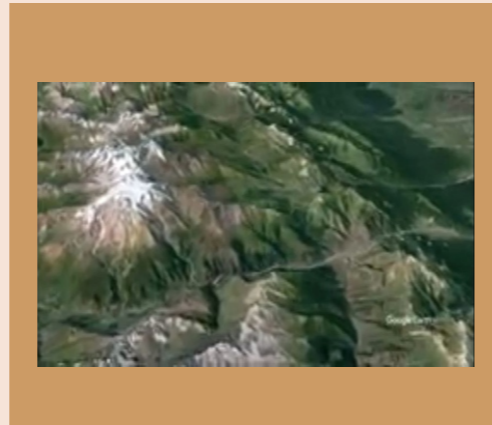
Zaten, Kazbek dağlarının yüksek kesimleri daha çok hayvancılık için müsait iken geçidin izin verdiği daha düz ve geniş araziler tarımda kullanılan sahalara olmuştur.

M.Ö. 1500- 1000'li yıllardan itibaren **Orta Asya bozkırlarından** batıya doğru yayılan atlı göçebe kültürü, M.Ö. 1200'lerde Kafkaslarda, **Kimmerler** olarak ortaya çıkmaktadır. Kafkasya'da Tunç Çağı'nın başlamasına ve gelişmesine katkıda bulunan Kimmerlerin Kuban bozkır sahasına Daryal-**Mamison** ve Derbent geçitlerini aşmak suretiyle vardıkları konusunda hemfikiriz.

Eski Çağ'da Kimmerlerin kimliği, yayıldığı coğrafya ve kültürleri hakkında detaylı araştırmalara imza atan araştırmacı yazar **M.Taner Tarhan**, şunları belirtir: Kafkasya tarihin eski devirlerinden beri jeopolitik bakımdan müstesna bir mevkiye sahiptir. Kafkasya geçitler bölgesidir. Kuzeyde Rusya bozkırları ve dolayısıyla Doğu Avrupa ve **Ural- Altaylar** kanalıyla Orta Asya, güneyde ise Anadolu-İran ve Mezopotamya ile bağlantılıdır. Zengin altın, gümüş, demir yatakları vardır. Bu iki ana faktör, kültürlerin gelişiminde ve komşu bölgelerle kültürel münasebetlerde çok önemli rol oynamışlardır.

Daryal-Derbent-Mamison ve diğer irili ufaklı geçitler, Kafkasya'nın erken dönem kültürünün Güney Rusya'ya yayılmasında, Kimmer göç dalgalarının Anadolu bozkırlarına akmasında ve ticaretin yaygınlaşmasında köprü olmuştur. M.Ö.2000 başlarından M.Ö. 8. yüzyıla kadar merkezi Kırım olmak üzere Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kimmerler ve onları takip eden İskit boylarının ilk defa Anadolu'da görülmeleri, Kafkasya'daki Gerusin, Daryal ve Oset geçitlerini takip etmeleri ile olmuştur. Kimmerleri takip eden İskitler, Kafkasları doğudan dolaşarak Hazar denizini takiben Derbent/ Demir kapı geçitleri üzerinden Azerbaycan'a ve Ön Asya'ya kütleler hâlinde yayılmaya başlamışlardır. Doğu'da Urartu'yu yıkan Kimmer-İskit akınları Orta Anadolu'da **Frig Devleti**'ni ortadan kaldırmış, Batı Anadolu'nun büyük gücü Lidya'yı tahrir etmiştir. Mezopotamya'nın güçlü imparatorluğu **Asur Devleti** korku içinde yaşamıştır.

Oktay Özgül ve Tarhan M. Taner

DAĞISTAN' DA HASAT ÂDETLERİ

Âdet gereği Dağıstan' da üzüm toplamaya, köy ihtiyar heyetinin öngördüğü günde başlanırdı. Bu kurala aykırı davrananlara, on rubleye varan para ve hapis cezası verilirdi.

Çirki'de kanun daha katıydı. Orada kurallara uymayanların yüzü isle karalanıp eşeğe bindirilir ve sokaklarda dolaştırılırdı. 1863 yılında Çirki'de bulunmuş **İshak Bahtamov**'un anlattıklarına göre, orayı ziyaret eden civarda şöret sahibi bir kadını, izinsiz üzüm topladığı için tutuklamış, daha sonra yabancı ve tanınmış biri olduğunu anlayınca serbest bırakmışlardır.

Sarp bölgelerde kurulmuş bazı dağ köylerinde (aullarda **A.K.**), daha farklı uygulamalar vardı. **M. A. Ağlarov**'un belirttiğine göre **Lezgi** ve **Orta-Kol** (Türkmen **A.K.**) köylerinde üzümünden zamansız faydalananlardan, toplum kurallarına aykırı hareket edenlerden bir inek alınırdı. **Golotl** köyünde uygulanan ceza bundan daha ağırdı. Köy âdetlerine aykırı hareket etmenin cezası bir çift öküzdü.

Sonbaharın 15'i, büyük bayram günüydü. Bu önemli bayramın beş gün öncesinden başlayarak bayramın bitimine kadar köy sakinlerine yaşadıkları bölgeden ayrılmamaları konusunda uyarıda bulunulurdu. Bayram günü güneş doğarken kadınlar, şarkı söyleyerek (**perizada A.K.**) kendi bağlarına gider ve üzüm hasadına başlarlardı ki, bu bayramın başladığına delalet ederdi. Bu büyük bayramda ilk salkımı koparma hakkının kadına verilmesi, ona duyulan saygıdan kaynaklanırdı.

M. A. Ağlarov, şöyle bir olaydan da söz eder. Ömer Dibir adında **Unakollu** bir çavuş, **Kaheti** (Gürcistan **A.K.**) 'de yaşayan prens **Çavçavadze**' ye konuk olur. Konuk, prensin üzüm dışında her ikramını kabul eder. Ne var ki, o zamana kadar el bile sürmediği üzümü sonbaharın 15'inden itibaren yemeye başlar. Ev halkının tuhaf bulduğu bu davranışın nedenini prens açıklayarak şöyle der: Dibir'in üzüm hasadına başladığı gündür bu gün.

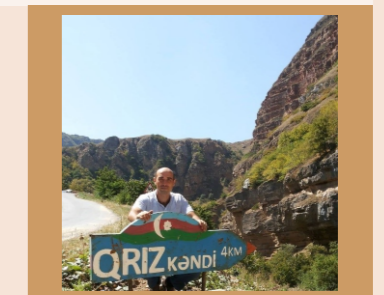
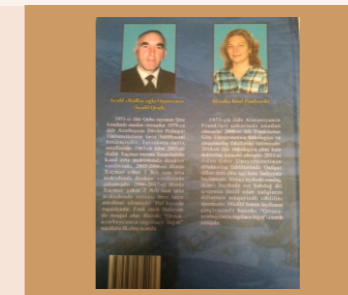
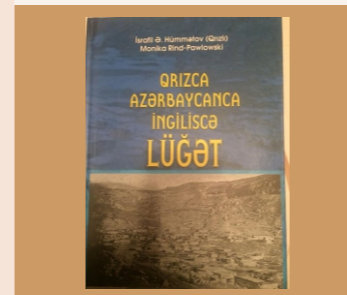
Bulaç Gacıyev

QRIZ DİLİNDE LÜGAT TANITIMI

Qrız dilinin yazıya geçirilmesi çalışmalarına bir yenisi daha eklendi. Önceden Veli Xıdırov, Şemseddin Sediyeve gibi dil bilimcilerin zirveye diktiği, Şıxbaba Qrızlı gibi araştırmacıların emek sarf ettiği sahada Reneto B.Figuerido (İngiliz), Jil Otye(Fransız-Hapıt dili)), Wolfgang Spiegel (Alman) kişiler de çalışmıştı. Şimdi de İsrail E.Hümmetov (Matematik öğretmeni) Monika Rind-Pawlowski (Alman akademisyen) ikisi iş birliği yaparak uzun yıllar sonucunda iki yüz sayfadan oluşan İngilizce- Azerbaycan Türkçesi- Qrız lüğatini hazırladılar.

Lüğatin tanıtımı Xaçmaz reyonu Tarih ve Etnoğrafya Müzesinde yapıldı. Katılımcılar arasında bu işte gayret sarf eden Halil Serkerov ile Zerdabi Kasabası öğretmenlerinden Nezer Sultanlı da bulundu. Şair Mevlüd Ağamammedov ile Qrız mektebin ilk direktörlerinden merhum Yadigar Medetov oğlu Feridun da göze çarpanlar arasındaydı.

Abdullah Kubalı

LEZGİ KADINLARININ MİLLÎ GİYSİLERİ

Lezgi millî kadın giysilerini tanıtmak amacıyla en iyi bebek yarışması düzenlendiğinde bu etkinliğe katılmak isteyen okurlardan **Samur Gazetesine** çok sayıda mektup geldi. Bu konuda gönüllü olmak isteyenlerin ortak sorusu şuydu: Tüm ailemiz, tanıdıklarımız ve arkadaşlarımız katılmak istiyoruz. Fakat klasik Lezgi kıyafetleri hakkında bilgi sahibi değiliz.

Okurlara verilen cevaplarda evlerindeki farklı boyutlarda bebek ve kumaş parçalarından yararlanmaları tavsiye edildi. Her şey yarışmacının hayal gücüne bağlı olarak gelişecekti. Ayrıca S.S. Agashi rinovoi'nin **19. Yüzyılın Lezgi Kültürü** adlı kitabının kendilerine rehber olacağı belirtiliyordu.

Aşağıda bu kitaptan alıntılarını sunuyoruz.

PEREM

19-20. yüzyılın başlarında, tüm Lezgi kadınları pamuklu (yün, pamuk, ipek) kumaştan dikilen tunik benzeri bir gömlek (perem) giydi. Gömlekler çoğunlukla renkliydi: Genç kızlarda sarı, mavi, kırmızı; yaşlı kadınlarda koyu mavi, kahverengi, bordo. Zarif gömlekleri dikmek için ipek **dere** kullanıldı.

Orta ve daha ileri yaştaki kadınlar, göğüslerinde dikey bir yarık düğmeli küçük bir yaka ve manşetlerde uzun kollu (120-130 cm) tunik benzeri bir gömlek giydiler. Genç kadınlarda, kollar dar manşetle devam ediyor, yaşlılarda bu bölüm daha bol tutuluyordu. 25.30 cm.lik **çölçepin** etek yönünde kesikler bırakıldı. Dayanıklılık ve daha iyi önlem için üst kısma bir iç astar yapıldı. 19. yüzyılın sonunda kadın gömleğinin bu sürümü, genç kadınlar ve kızlar arasında yaygın olan bir eğilim ile değiştirildi. Yukarıda açıklanan gömlek tipindeki gibi yan takozlar **karde** (iplik türü: yalnızca taraktan geçirilip fitil hâline getirildikten sonra değişik vargellerde işletilerek bükülmüş iplik) köşebentler ile düz bir kumaştandı. (kumaşın genişliği boyunca yatıyordu.) Ancak göğüs kesiminde bir boyunduruk yapıldı. Yani çubuğun (düz çizgilerin **A.K.**) dikildiği 20-22 c.m. uzunluğunda bir montaj, 3,4 c.m. genişliğinde bir kalkan (ilave edildi. **A.K.**) Kollar manşetlerden uzundu, kızların şık gömlekleri dirsekten süslemek için "gyerkyuu hel" adı verilen ikinci geniş kol dikildi. Çalışma sırasında geniş manşon çıkarıldı, geri kalan zamanda serbest bırakıldı.

Yakanın kesimi göğsün ortasında dikey, boynunda bir toka ve olarak yapıldı. Gömleklerin yakasını süslemek için göğüste bir çubuk ve kol manşetleri farklı renkte yapılmıştır. Örneğin gömlek beyaza manşet, yaka, göğüsteki çubuk siyah veya mavi parça ile yapılmıştır. Buna ek olarak gömlek bukeler ve spiraller (helezonik, kıvrım) şeklinde desenli bir dikiş ile süslenmiştir.

VALÇAĞ

19. yüzyılda Lezgi kadınların dış giyim (elbisesi A.K.) **valçağ** ve **bulusha** idi. Valçağ genellikle perem gömleğinin üzerine giyildi. Saten, kadife, mahpur, dere gibi kumaşlar (dan A.K.) , koyu renkli **haradan** dikildi. Valçağ, ellere ulaşan uzun kollu, nerdeyse ayak parmaklarına kadar bel uzunluğunda (bele uzanan **A.K.**) bir kesim yaptı. Yaşlı kadınlar için valçağın kolları dar dikildi. Genç kadınlarda ve kızlarda valçağın kolları sadece dirsekten dardı ve daha sonra son derece genişliyordu.

Valçağ, kemerde kancalara veya düğmelere tutturuldu. Zeminin altında başka bir kumaştan yapılmış, **bakeler** dikildi, böylece yürürken geri dönmediler ve bükülmediler. Valçağın kenarları göğüs, etek ve kemerde bir duruşla kaplandı, **bufta** veya renkli bir kumaş nakışla süslendi. Daha zarif valçağlarda, göğüs yaka gümüş sikkelerle kaplandı; kulaklı gümüş paralar kolların alt dikişine eklendi. Yaşlı kadınlar çeşitli kesimlerden valçağ giydi. Bu valçağ belden boyuna sıkıca tutturulamadı ve süslemeler yoktu. Valçağ ile mutlaka gümüş kemer takıldı. Uzun valçağ çoğunlukla Dağıstan'da Lezgiler arasında yaygındı. Azerbaycan'da yaşayan Lezgi kadınlar uzun valçağ yanında kisasını da giyindi. 14-15 cm. kumaştan yapılmış valçağ dikildi, astar ince bir pamuk tabakası ile kaplandı. Hem firçanın kolları, göğüs boyun çizgisi farklı renklerde iplik ile süslenmişti. Kısa bir valçağ veya tunik, bir kesim gömleği ile belde toplanan geniş, ayak bileğine kadar uzun bir etek giyiniyordu. Astarsız pamuklu ve ipek kumaşlardan dikildi.

Valçağ ile birlikte etek giyildiğinde gümüş bir kemer ile göğüs takılarının noksan olmamasına dikkat edilmelidir. Etek ve geniş kadın pantolonla Lezginkayı adlandırırken aynı adın kullanılması gerçeği, kadim vakitlerde bu pantolonların her yerde kısa bir valçağ ile birlikte giyiniildiğini, daha sonraki dönemlerde eteğin kombine dâhil edildiğini gösteriyor.

Lezgi Kadınlarının Millî Giysileri (devam)

BULUSHKA

17. yüzyılın sonlarından itibaren Lezgi kadınları o güne kadar gömlek (perem) üzerine bulushka giymeye başladı. Bulushka, 8-9 metre kumaştan 150 cm. genişliğinde belinde, manşetlerde uzun, geniş kollu dikildi. Korse, bitişik, kesme (köşeli olarak kesilmiş-kup) yaptı. Bazen korse tarafında koltuk altından bele kadar bir kesik vardı. Dayanıklılık için korse elbiseler astanda yapıldı. Elbisenin göğsündeki sığ boyun çizgisi, bir planla kaplandı. Kol manşetleri, yaka ve kemer üzerinde farklı renkte malzeme ile dekore edilmişti. Etek, çok genişti, pileler hâlinde toplandı. Bu tür kıyafetler çoğunlukla kızlarda ve genç kadınlarda yaygındı. Yaşlı kadınlar için boyundan bele kadar korse önünde bir kesim (kup) dikildi. Etek **montojda** yapıldı ve gençler için olduğu gibi derin kıvrımlarla değil. Buna ek olarak yaşlı kadınlar her zaman bu koyu renkli gama elbisesini giydiler ve gençler parlak renkleri sevdiler. Kırmızı, yeşil, sarı, mavi, turuncu çiçeklerle.

CHUTKYU

Lezgiler de dâhil olmak üzere Dağıstan kadınlarının en karakteristik başlık türü chutkyudur. Lezgi chutkyu, birbirine dikilmiş örgüler için bir kaptan oluşuyordu. Kap, kafaya çekildi, saçları tamamen kapattı ve başının etrafını sıkıca bağladı. Sekiz-yirmi cm. genişliğinde, otuz beş- kırk cm. uzunluğunda, bir fardan ve çubuğun dikildiği yarı ovalin tepesinden oluşuyordu. Bir araya geldi ve başka türde chtkuyu başsız bir kafa bandı örgüler için bir torbaya bağlandığında, kafa bandının uçlarına iki şerit dikildi, bununla birlikte chutkuyu kafasına dikildi.

Daha güçlü bir sabitleme için, bir çember şeklinde halatlardan yapılmış bir başlık ile aynı maddeden dikilen chutkunun üstüne ek olarak **chenecil** giyildi. Başını iplerin, yüzün ve boyunun arkasına sarılacağı şekilde sardı.

19. yüzyılda chutkyu neredeyse ayak uzunluğuna dikildi. Yüzyılın sonunda bir arada daha kısa (kalçaların altında) yapılmaya başladı ve XX yüzyıllarında bugüne kadar olduğu gibi, belin biraz altında giyildi. Parlak renklerin bol kumaşlarından (hem tek sesli hem de rengârenk) dikildi. Zarif chutkyu tafta ve brokar gibi ince ipek kumaşlardan dikildi "hara" tipi. Lezginka'nın dekorasyonuna özellikle de "sarmayar", "kurumar", "bezekar" gibi her türlü süslemeyle süslenmiş olan far kısmına çok dikkat edildi. Chutkyu'nun alt dikiş, galonlarla tamamlandı. Kafadaki duyguyu güçlendirmek ve süslemek için, beş sıra zincirle birbirine bağlanmış iki, dövülmüş petal (leçek) şekilli plakadan oluşan gümüş bir "kicker" giyildi.

Farklı bölgelerde, lezgin chutkyu farklı olarak adlandırıldı. Eski Samur ilçesinde ağırlıklı olarak "chutkuu", "jutkuu", "birchek", "burchekia", "Curin-"jutkuu", "birchek", "kju" olarak adlandırıldı.

AZİZ SEVDA

Manşet: Gömlek vb giysinin kenarına geçirilen ve üste giyilen giysinin kolundan dışarı çıkan giysi parçası

Manşon : İçinde soğuk havalarda ellerin sıcak tutulduğu aynı zamanda çanta görevi de olan rulo biçiminde kürk.

Brokar, üzerinde kendinden kabartması olan, kalın, kalıp gibi duran bir kumaş cinsidir. Genellikle ipek gibi ışıltılı işlemeleri olduğu için davet ve özel günlerde tercih sebebidir.

Tafta, yumuşak, sık dokunmuş, parlak, ince, ipekten yapılmış bir kumaş türüdür.

